

BORBENA DEJSTVA U LICI DO POLASKA U BOSNU

a) Povratak iz Dalmacije u Liku

Posle slamanja poslednje italijansko-četničke ofanzive u rejonu Polača - Markovac - Kozjak, brigada je još samo nekoliko dana ostala u ovome rejonu, a potom je zapadnim obroncima planine Dinare, preko Suhog Polja pored sela Golubića na Plavno, odmarševala prema Lici. Rekonstrukciju njenog povratka u Liku do ulaska u sastav svoje divizije, usled nedostataka neposrednih izvornih dokumenata i podataka, valja pokušati izvršiti posrednim putem na osnovu postojeće istorijske građe.

Budući daje bio na vreme obavešten o koncentraciji i namerama jakih nemačkih snaga u rejonu Bihać - Kulen Vakuf- Vrtoče, štab kninskog sektora (komandant Milan Kuprešanin, komesar Petar Babić) dobio je od Glavnog štaba Hrvatske određene smernice i zadatke za dalja dejstva u slučaju njihovog (nemačkog) nastupanja preko Like prema Dalmaciji. Bilo je to u okviru plana Glavnog štaba Hrvatske kojim su zatvarani glavni pravci, koji preko južne Like vode u severnu Dalmaciju, kako bi se ako ne onemogućio ono bar znatno otežao brzi prodor Nemaca u Dalmaciju. Pošto je pravce od Donjeg Lapca prema Udbini i Gračacu zatvarala 6. divizija (3. lička brigada), štab kninskog sektora imao je da svojim snagama³³¹ zatvori pravac Donji Lapac-Srb-Knin. Pri tom je 2. lička brigada, kao trenutno najjača i najpouzdanija jedinica pod komandom štaba kninskog sektora, bila predviđena i namenjena za izvršavanje najtežeg zadatka - odbranu Srpskog Klanca (k. 930, k. 905, k. 790). Čim je obavešten da su nemačke snage 29. avgusta ujutru počele nastupanje prema Gornjem i Donjem Lapcu,³³² štab kninskog sektora je istog dana izdao zapovest (direktivu) kojom je postavio zadatke svojim snagama, uključujući i 2. brigadu. U toj zapovesti, od 29. avgusta pored ostalog, piše; »2. brigada 6. divizije prema već izdatom naređenju krenuće svim snagama u Plavno, gde će dobiti dalje naređenje«, - odbranu Srpskog Klanca. Očigledno je, dakle, daje 2. brigadi za prebacivanje u Plavno naređenje izdato možda neki čas, a možda i dan-dva ranije, pre ovoga naređenja. Međutim, usled udaljenosti (Otrić - Polača), sporih kurirskih veza i još sporijeg marša po vrljet-

331) Štab kninskog sektora je pod svojom komandom tada imao 2. ličku brigadu, 1. brigadu kninskog sektora formiranu 13. avgusta u Plavnu od Ličkog partizanskog odreda (kasnije nazvanu 5. dalmatinska brigada) i Severodalmatinsku grupu bataljona, od kojih je nešto kasnije formirana 6. dalmatinska brigada.

332) Očekujući kapitulaciju Italije Nemci su tokom avgusta, u rejonu Bihać-Kulen Vakuf- Vrtoče, prikupili kompletnu 114. lovačku diviziju u nameri da u određenom trenutku brzo prodru prema Kninu i Zadru radi razoružanja italijanskih snaga. Ujutro 29. avgusta pravcem Bihać - Donji Lapac napad je poveo 721. puk a pravcem Kulen Vakuf - Gornji Lapac 741. puk. Ovim pravcem se iz rejona Vrtoče sa štabom kretala brza motorizovana grupa divizije, koja je nakon zauzimanja Mazina, produžila brzo prodiranje preko J3račaca prema Kninu (Zb. V-19, d. 8, fusnota 2; k. 28, br. reg. 16/1-3). Ovde, jasnoće radi, valja pomenuti da su nemačke pešadijske divizije u Jugoslaviji: 704, 714, 717. i 718 aprila meseca 1943. godine preformirane u lovačke i preimenovane u: 104, 114, 117. i 118. lovačku diviziju (Hronologija oslobodilačke borbe Jugoslavije 1941-1945).

nom i izlomljenom zemljištu, a i kasno upućenog naređenja, brigada je zadocnila, pa su za posjedanje i odbranu Srpskog Klanca, do njenog pristizanja, upotrebljena dva bataljona 1. brigade kninskog sektora i dva bataljona Severodalmatinske grupe bataljona. Po svemu sudeći, brigada je tek 31. avgusta (najranije 30-og) bila u rejonu Plavno, pošto joj je toga dana naređeno da »usiljenim maršem čim pre stigne na liniju Nad Vrelo - Rastičevo - Otrić«, naglašavajući joj da ukoliko dođe do susretne borbe da je prihvati i da se pri tom poveže sa ostalim snagama.³³³ Međutim, postalo je jasno da nemačke snage, umesto očekivanog prodora kraćim pravcem Donji Lapac - Srb - Knin, prodiru pravcem Donji Lapac - Mazin - Gračac pa je došlo do promena u koncepciji upotrebe i dejstva snaga kninskog sektora, uključujući i upotrebu 2. brigade. Sutradan, 1. septembra, štab kninskog sektora, pored ostalog, naređuje: »2. brigada 6. divizije ostaće kao rezerva na liniji na kojoj se i sada nalazi (verovatno napred pomenuta linija sela - D.O.), s tim da ljudstvo što bolje odmori«. No, valjda da bi se stekli što bolji uslovi za odmor ljudstva, a naročito za ishranu, u skladu sa njenom daljom upotrebom brigada je pomerena u rejon Srba, gde je ostala naredna dva do tri dana. Ovde je, potom, izgleda 4. septembra ujutro upućena u rejon sela Doljani - Dobro Selo sa zadatkom da dejstvuje na komunikaciji Kulen Vakuf - Gornji Lapac - Mazin, u prvom redu preko planine Zuleševice, potčinjavajući joj za kratko i bataljon 1. brigade kninskog sektora koji se je već nalazio u rejonu Dobro Selo.³³⁴

U rejon sela Doljani - Dobro Selo brigada je pristigla u toku 4. septembra 1943. godine. Toga dana su joj iz štaba kninskog sektora upućena dva uzastopna naređenja za dalji rad i dejstvo. Iz njih je vidljivo da štab kninskog sektora, mimo naređenja Glavnog štaba Hrvatske od 30. avgusta o njenom povratku u sastav divizije, računa sa njenom dugoročnijom upotrebom, mada je već trebalo da bude u sastavu svoje divizije gde su joj već bili određeni naredni zadaci. Naređenje izdato u 13.30 časova 4. septembra insistira da se odmah preduzmu borbeni dejstva po komunikaciji Gornji Lapac - Mazin, dok joj naređenje od 17.30 istog dana dopunjava zadatak da jednim bataljonom osigura levo krilo na liniji selo Dabašnica - Cemernica tako da ovaj bataljon bude u stalnoj vezi sa ostalim snagama u rejonu Brezovca.³³⁵ Osim toga, štabu brigade se nalaže da ispita mogućnost daljeg opstanka brigade u tom rejonu, pa ako oceni da to nije moguće da se povuče prema Osredcima i da se postavi na liniju Osredci - Cvetnić, pazeći odatle na prelaze u Martin Brodu. No, brigada je ostala u rejonu Doljani - Dobro Selo sve dok se 10. septembra uveče nije prebacila u sastav divizije na prostor Udbine, bez 2. bataljona koji se još dva dana zadržao na Priseci (k. 652) prema Gornjem Lapcu, pod komandom štaba kninskog sektora.

333) Zb. V-18, d. 128; AVII, k. 1008, br. reg. 9/1; k. 1491, br. reg. 6-1/1.

334) Zb. V-19, d. 2, 4, 8, 12, 16, 31. Glavni štab Hrvatske je 30. avgusta naredio da se 2. brigada upotrebi za odbranu Srpskog Klanca i vrati pod komandu Štaba 6. divizije (Zb. V-18, d. 130) ali to nije sprovedeno. Držeći se ovoga naređenja štab 6. divizije, svakodnevno očekujući njen povratak, već 3. septembra je utvrdio njenu upotrebu i zadatke, ali je 4-og oko 21,25 morao izvestiti da »od 2. brigade nema vesti« (Zb. V-19, d. 8, k. 420/1, br. reg. 14/78-33, k. 796, br. reg. 10/7). U rejonu Doljani - Dobro Selo brigada je ostala pod štabom kninskog sektora sve dok Glavni štab Hrvatske nije ponovo, 10. septembra, naredio (Zb. V-19, d. 31) da se ona odmah uputi na prostor Udbina - Lovinac u sastav svoje divizije. Istog dana, noću, brigada je prebačena preko komunikacije Gornji Lapac - Gračac u širi rejon Udbine, u sastav i pod komandu štaba 6. divizije. Prema tome nije tačno objašnjenje dato u fusnoti uz dokumenat br. 2 (Zb. V-19), zasnovano na dokumentu reg. broj 16-2, kutija 799, AVII. Ovaj dokumenat je posle rata pisana relacija pa je, kao i ostali ovakvi izveštaji, neprecizan, površan pa time i nepouzdan.

335) Zb. V-18, d. 130; V-19, d. 12, 16, 8, 31, 35.

b) Dejstva na komunikaciji Bihać - Donji Lapac - Gračac

U to vreme na jugoslovenskom, istočnom i zapadnom ratištu zbili su se događaji od kapitalnog značaja za poraz fašizma, a time i za pobjedu narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji. Kapitulacija fašističke Italije, kao i drugde u Jugoslaviji, dočekana je među borcima i narodom Like sa oduševljenjem i osećajem izuzetne gordosti. Bili su ponosni činjenicama da su njenom slomu i oni mnogo doprineli u protekle dve godine napornog i krvavog vojevanja. Uistinu, u bezbrojnim manjim i većim sudarima oni su fašističkoj armadi nanosili poraze koji su neposredno i znatno doprineli njenom konačnom slomu. No, mađaje pobjeda time postala bliža, ona još nije bila konačno izvojevana. Fašizam je još bio jak i surov, odlučan da u borbi ide do kraja. Upravo odavde su pred komuniste i političke rukovodioce u jedinicama proizilazili novi i odgovorni zadaci. Valjalo je, negujući osećaj ponosa na dotadašnje uspehe, među borcima u jedinicama ne samo očuvati dostignuti stepen borbenog entuzijazma nego ga razviti još više, podstaći ih na dodatne pojačane napore i pregalaštvo u borbi do konačne pobjede. Bilo je neophodno, popularisanjem dotadašnjih uspeha, okupiti i usmeriti sve snage na dalja pregnuća u predstojećim borbama sa snažnim i okrutnim neprijateljem, koje će iziskivati i mnogo napora i mnogo žrtava. Predanim, celishodno organizovanim i smišljenim političkim radom u jedinicama ovi složeni politički zadaci su izvršeni i željeni ciljevi postignuti.

Dok je boravila u rejonu Doljani - Dobro Selo, pod komandom štaba kninskog sektora, brigada je imala sledeći raspored: Treći bataljon je bio u rejonu Mali i Veliki Bubanj prema Borićevcu i Kulen Vakufu, 2. bataljon je držao prevoj Priseka (k. 652), dok su 1. i 4. bataljon iz rejona Doljani - Dobro Selo - Brezovac bili orijentisani na dejstva po komunikaciji u rejonu Zuleševica (k. 1106), Lumbardenik (k. 1101) i Skorića brdo (k. 1064).

Čim je brigada stigla u ovaj rejon 4. septembra, 1. bataljonu je postavljen zadatak da se spremi za dejstvo na komunikaciji povrh planine u rejonu Zuleševice. Bataljon se 5. septembra prikupio u zaseoku Mediči sela Doljani i uveče svim snagama osim mitraljeske čete krenuo na zadatak. Noću 5/6. septembra izbio je na komunikaciju Gornji Lapac - Mazin, u rejonu Zuleševica (k. 1106) - Lumbardenik (k. 1101) gde se postavio u zasedu. U gustoj šumi neposredno uz cestu postavljene su dve čete, po jedna sa svake strane. Na severozapadnim padinama Lumbardenika, radi osiguranja prema Logorištu, odnosno Gornjem Lapcu, postavljena su dva voda treće čete, a jedan njen vod postavljen je na padinama Ilića Kosa (k. 1229) prema Mazinu. Ujutru, 6. septembra oko 8.30 časova, od Gornjeg Lapca je naišla nemačka kolona sa jakom prethodnicom, a istovremeno je od Mazina nailazila druga kolona. Slučaj je hteo da se prethodnice obe kolone susretnu upravo na proplanku u centru zasede, gde su se zaustavile i počele grupisati. U tome trenutku obe čete u zasedi pored puta otvorile su jaku vatru po neprijatelju. Vatra je bila kratka, pošto se neprijatelj brzo razvio na bokovima četa i stupio u borbu, primoravši čete na brzo povlačenje. Čete su se povukle iz borbe sa tri ranjena druga, bez ikakvog plena.

Patrola 4. bataljona sačekala je u zasedi 9. septembra manju nemačku kolonu, od 42 vojnika sa kuhinjom, koja se kretala od Mazina prema Gornjem Lapcu. Iznenadnom vatrom kolona je zaustavljena i suzbijena, a patrola se povukla bez gubitaka. Sutradan, 10. septembra, jedan vod 4. bataljona, sa padina k. 1011 iznad ceste raspršio je grupu od oko 20 nemačkih vojnika sa 4 zaprežna kola, koja se kretala od Mazina prema Gornjem Lapcu. Vod se povukao bez gubitaka.³³⁶

336) Zb. V-19, d. 35; A VII, k. 799, br. reg. 16-2.

Uveče, 10. septembra, 2. brigada je krenula preko komunikacije u rejon Udbine ostavljajući svoj 2. bataljon na položajima Priseka (k. 652) između Dobrog Sela i Gornjeg Lapca dok ne pristigne određena jedinica štaba kninskog sektora. Tako se, najzad, posle puna tri meseca odvojenosti 2. lička brigada našla u sastavu svoje divizije.

Oko podne, 11. septembra, komandant 2. bataljona, Dane Ugarković, na položaju Priseka primio je telefonom naređenje komandanta kninskog sektora, Milana Kuprešanina, da na položajima ostavi samo patrole i osmatrače a sa batljonom da postavi zasedu u rejonu sela Borićevac, na putu između Kulen Vakufa i Gornjeg Lapca. Mada su ovim putem svakodnevno saobraćale nemačke trupe komandantu bataljona je postavljen zadatak da sačeka domobransku, odnosno legionarsku kolonu, koja je, navodno, sutra izjutra trebalo da naiđe ovim putem iz Kulen Vakufa, prema Donjem Lapcu. Po sećanju Dane Ugarkovića to mu je saopšteno jer se pretpostavljalo da tom domobranskom jedinicom (oko bojne) komanduju oficiri spremni da pređu na našu stranu i predaju jedinicu, samo treba vatrom po koloni izazvati pometnju i zabunu i stvoriti uslove za predaju. Bataljon je sa dve i po čete bliže putu poseo severozapadne padine k. 644 i k. 734, dok je pola čete istureno u osiguranje prema Ostrvici i Kulen Vakufu. Ujutro, 12. septembra oko 6.30 iz Kulen Vakufa je naišla kolona Nemaca i domobrana - legionarajačine oko bataljona pešadije sa 3 kamiona, 1 trokolicom, 1 brdskim topom i 4 zaprežna kola. Na čelu kolone išla je pešadija bez osiguranja. Kada je kolona potpuno ušla u zasedu po njoj je osuta snažna vatra iz svih sredstava. Od iznenađenja se kolona najpre malo uskomešala, ali se ipak brzo i pribrano razvijala i organizovano prihvatila borbu. Uskoro su se, nešto oko 7 časova, od Kulen Vakufa pojavile jače neprijateljske snage u razvijenom stroju, kosama sa obe strane puta, pa se bataljon morao povući ponevši sobom 1 palog druga i 1 ranjenu drugaricu. Naredne noći bataljon se prebacio u rejon sela Visuća u sastav brigade.³³⁷¹

Kapitulacija Italije (9. septembra 1943. godine) zatekla je brigadu u rejonu Doljani - Dobro Selo, pa je, možda, i to ubrzalo njeno prebacivanje u prostor Udbine. Glavni štab Hrvatske je 14. septembra izričito naredio štabu 6. divizije da ovu brigadu, razvije na prostoru Udbina - Lovinac, usmeri i upotrebi za napade na nemačke kolone i transporte komunikacijom Bihać - Donji Lapac - Mazin - Gračac. Pri tom je istovremeno odredio i osnovni raspored brigade prema komunikaciji, odnosno rejone i pravce dejstva pojedinih bataljona, što je štab divizije svojim naređenjem 15. septembra samo ponovio.³³⁸¹ Po tome, jedan bataljon je trebalo postaviti u rejon Lovinac - Sv. Rok da ove komunikacije drži u našim rukama, a jedan je trebalo postaviti na Kuk (tt. 1172) i Čelinu (k. 1057) da zatvori pravac Donji Lapac - Udbina i da pojedinim četama napada neprijatelja oko Donjeg Lapca, oslanjajući se ulevo na Samostalni bataljon divizije u rejonu Kamensko.³³⁹⁾ Ostala dva batljona je trebalo držati u rejonu Udbine, u blizini štaba brigade koji se nalazio u selu Muteliću, pa ih odatle neizmenično upućivati u akcije na komunikaciju. Tako je i postupljeno. Prvi bataljon je poseo Kuk i Čelinu, 2. i 4. batalion su zadržani u širem rejonu Udbine, dok je sa 3. bataljonom, koji je trebalo da drži Lovinac i Sv. Rok bilo nešto drukčije. Po svedočenju Jove Bosnića tada komandira 3. čete ovoga bataljona, ovaj bataljon čim je iz rejona Bub-

337) Zb. V-19, d. 75; AVII, k. 799, br. reg. 16-2. Izveštaj štaba 6. divizije od 11. septembra, u kojem se kaže da su imali vezu sa 384. legionarskom pukovnijom, ali da trenutno ne znaju gde se sada nalazi, mada im izgleda da su njeni delovi posada u Donjem Lapcu (k. 420, br. reg. 44/1-13), podupire verodostojnost kazivanja Dane Ugarkovića.

338) Zb. V-19, d. 57, 71, 84.

339) To je u stvari 3. bataljon bivšeg Ličkog partizanskog odreda koji se tokom leta stalno nalazio u rejonu Drenovača (k. 579) - Kamensko. Kada je Lički odred preformiran u 1. kninsku, odnosno 5. dalmatinsku brigadu on je postao Samostalni bataljon divizije. U to vreme divizija je, pored njega, imala i 1. hrvatski bataljon »Matija Gubec« kao samostalan. Krajem oktobra oba su rasformirana (k. 424a, br. reg. 43-3).

nja prešao komunikaciju i stigao u selo Mutelić odmah je upućen prema Lovincu. No, ovde se ni trenutka nije zadržao, već je hitno i najbrže što se moglo (gotovo trkom) produžio preko Malog Alana (k. 1045), odnosno preko Velebita, u Obrovac radi razoružanja i zaplene materijala tamošnjih italijanskih garnizona i uporišta uz pomoć tamošnjih jedinica. Nakon nekoliko dana, po uspešnom izvršenju zadatka, bataljon se vratio u sastav brigade u prostor Udbine, bez zadržavanja u rejonu Lovinca.

Pošto se noću 12/13. septembra, iz rejona Priseka, prebacio u selo Visuć 2. bataljon je 14. septembra pre podne odavde krenuo u selo Mutelić. Danje bio sunčan i lep pa je bataljon, stigavši u Mutelić, zadržan na otvorenom prostoru oko vode na barama, mada je opasnost od naleta neprijateljske avijacije bila očigledna. Komandant Dane Ugarković i njegov zamenik Vladimir Božić zalagali su se da se bataljon smesti na skrovitije i od avijacije bolje zaklonjeno mesto, ali su im se oštro suprotstavili komesar bataljona Stevo Hinić i njegov zamenik Nikola Vukobratović uz opravdanje da se ljudstvo opere i osveži pored vode i po lepom danu, pa je tako i učinjeno. Taman kada se bataljon razbaškario oko vode duž jaruge, iznenada je naleteo neprijateljski avion i iz brišućeg leta počeo napad po nespremnom i nezaštićenom bataljonu. Od mitraljeske vatre, a najviše od bombi, iznenađeni bataljon je za nekoliko trenutaka pretrpeo velike gubitke. Bio je 7 mrtvih, 36 ranjenih, među njima i komandant bataljona koji je, mada mu rana nije bila bezazlena, na svoje insistiranje ostao u stroju.³⁴⁰⁾

Dve čete 1. bataljona ojačane mitraljezima prebacile su se 16. septembra iz rejona Kuka (tt. 1172), gde je ostala jedna četa sa delom mitraljeza i štabom bataljona, na komunikaciju Donji Lapac - Nebljusi. Noću 16/17. septembra posele su položaj pored puta u rejonu Mamac k. 771. Oko 11. časova od Nebljusaja naišla nemačka kolona od oko 20-30 kamiona sa 3 putnička automobila. Kada je ušla u zasedu po koloni je otvorena paljba iz svih sredstava, ali neprijatelj je uspeo da u koloni održi red i organizovano prihvati borbu. Nakon pola sata čete su bile prisiljene na povlačenje, ponevši sobom svoja 4 lakše ranjena druga. Sledeće noći, 17/18. septembra, 4. bataljon je u rejonu sela Blanuše, između Bruvna i Derin gaja, izbio na komunikaciju i do 7 časova ujutru organizovao zasedu. Kotu 710 poselaje 1. četa a k. 780 2. četa. Oko 14 časova od Bruvna prema Gračacu naišla je nemačka kolona od 37 kamiona sa vojskom i 1 tenkom. U podesnom trenutku po koloni je otvorena vatra iz svih sredstava. Ali, neprijatelja to nije zbunilo, razvio se po istočnoj strani puta, brzo se organizovao i prihvatio borbu, a potom je prešao u napad. Nakon oko dva časa borbe neprijatelju je pristigla pomoć u tenkovima i oklopnim automobilima iz Gračaca pa su se čete 4. bataljona morale povući. I ovoga puta, kao i mnogo puta ranije, junaštvom se istakao Nikola Štetić ili Šteta kako smo ga svi izvali. To je u izveštaju štaba 2. brigade ovako zabeleženo: u ovoj borbi naročito se istakao vodnik 1. voda 3. čete Štetić Nikola koji je sa svojim vodom ručnim bombama uspeo odbaciti neprijatelja koji je već bio izbio na k. 780 i naterao ga u paničan beg.³⁴¹⁾

Osim opisanih verovatno je bilo i drugih - sitnijih - akcija na komunikaciji koje nisu zabeležene. No, sve opisane akcije, kao što se vidi, izvođene su relativno malim snagama (najviše do dve čete) pa, mada nisu odnosile mnogo žrtava, ni neprijatelju nisu nanošeni značajniji gubici u ljudstvu, borbenim sredstvima i ostaloj ratnoj opremi. Plena gotovo nije ni bilo. Stogaje odlučeno da se u rejonu sela Kruge, između Nebljusa i Donjeg Lapca, izvede zamašnija akcija glavnim snagama brigade.

340) A VII, k. 801, br. reg. 6/7, 7/7, 8/7, film 35/94. Za ove propuste štab divizije je kaznio komandanta i njegova zamenika opomenom zbog neodlučenosti, a komesara i njegova zamenika degradirao na položaj komesara četa.

341) Zb. V-19, d. 141; k. 799, br. reg. 16-2; k. 801, br. reg. 11-6.

Stoga je 19. septembra do 24 časa, u selu Visuću, prikupljena kompletna brigada, bez 2. bataljona koji je obezbeđivao aerodrom na Krbavskom polju kod Laudonovog Gaja i jedne čete 1. bataljona koja je ostavljena na Kuku (tt. 1172). Posle pregleda oružja, sanitetske opreme i sravnjivanja municije po jedinicama, brigada je oko 2 časa 20. septembra krenula na zadatak. Marš-rutom, zaselac Selišće - Kozja Draga - Karlovića Korita, brigada je oko 11 časova stigla u Veliko Kamensko. Ovde se odmarala dok je štab brigade sa štabovima bataljona, sa k. 878 zapadno od Kruga, vršio komandantsko izvidanje i utanačavao raspored snaga i plan dejstva. U Kruški klanac (lokalni naziv) brigada je pristigla oko 17 časova i zadržala se do pada mraka, a potom su jedinice po planu razvođene na svoja mesta. U Velikom Kamensku brigadi je priključena i jedna četa Samostalnog bataljona divizije, dok su ostale dve čete ovoga bataljona bile na položajima - jedna prema Skočaju, druga prema Donjem Lapcu.

Prema stvorenom planu 3. i 4. bataljon, bez mitraljeskih četa, prebačeni su noću na istočnu stranu puta i poseli položaj od severne padine k. 667 pa zaključno sa severnom padinom k. 778 (Vršak). Jedna četa 1. bataljona i mitraljeske čete 3. i 4. bataljona posele su položaj ispod sela Kruge, zapadno od puta, na istočnim padinama k. 980 i k. 726. Preostala četa 1. bataljona upućena je delom u zaselak Opačića Dolina, a delom u Ličke Štrpce da pohvata neke četnike. Pridata četa Samostalnog bataljona poselaje Bilo (k. 828) da štiti bok brigade od Donjeg Lapca, preko Lapačkin Korita. Minobacači 81 mm postavljeni su u s. Kruge, gde se nalazio i štab brigade.

Ujutro, oko 8.30 časova 21. septembra, od Nebljusa su naišla tri a od Donjeg Lapca jedan kamion, puni vojske. U sva četiri kamiona, kako je procenjeno, moglo je biti do oko 100 vojnika. Kamion od Lapca je izgleda nešto posumnjao pa se zaustavio kod propusta zapadno od Vrška (k. 778), vojnici su iskočili iz kamiona, kratko nešto osmotrili, ponovo uskočili u kamion i produžili. Sa kamionima od Nebljusa susreo se kod konjske staze koja seče put severno od Vrška. U tome trenutku ih je 1. bataljon ispod sela Kruge zahvatio snažnom mitraljeskom vatrom. Vojnici su brzo iskočili iz kamiona, zalegli pored puta i odgovorili vatrom. Utom su 3. i 4. bataljon, istočno od puta, stupili u dejstvo najpre vatrom a odmah zatim jurišem. Neprijatelj je brzo savladan i gotovo potpuno uništen. Oko desetak vojnika je uspelo pobeći, a ostalo je ubijeno i zarobljeno. Okršaj je bio oštar, ali kratak i brzo okončan, pa je i intervencija neprijatelja snagama oko jedne čete iz Nebljusa bila ne samo zadocnela nego i izlišna. Te snage su uspešno subzijene i zadržane severno od k. 667, sve dok se naše snage, sa značajnim ratnim plenom, nisu izvukle prema Kruzima zapadno od komunikacije. Ovom prilikom zarobljeno je 26 legionara, zapaljena 4 kamiona, zaplenjeno 5 puškomitraljeza »šarac« sa dva postolja za mitraljeze, 5 automata (šmajsera), 22 puške, 10 pištolja, 3 signalna pištolja, 2 minobacača (jedan bez postolja) sa 153 mine, 1 laki minobacač, 1 radio-stanica i dosta ostale opreme. Brigada je imala 2 mrtva i 4 ranjena borca.³⁴² Bila je to najuspešnija akcija 2. brigade za vreme bavljenja i dejstva na ovoj komunikaciji.

Prema podacima štaba 2. brigade (izveštaj od 24. septembra) neprijatelj je, posle ove akcije, sve svoje kolone na ovoj komunikaciji sprovodio i osiguravao tenkovima i oklopnim automobilima, mada je na njoj stalno držao jake garnizone i uporišta radi obezbeđenja. Tako je, prema ovome izvoru, u Nebljusima bilo oko 300 vojnika, u Donjem Lapcu oko bataljona, u Vaganu (k. 960, k. 780) oko jedne čete i u Mazinu oko bataljona. Vojnici su svuda bili legionari-Hrvati, koji su u Nemačkoj proveli 4-8 meseci na borbenoj obuci, a starešine-oficiri i podoficiri - bili su isključivo Nemci.³⁴³

342) Zb. V-19, d. 150; k. 420, br. reg. 18/28; k. 799, br. reg. 16-2; k. 801, br. reg. 9/7; k. 826, br. reg. 9-4/18. Interesantno je da ZAPOLI baš u vreme ove akcije izveštava da se 2. brigada 6. partizanske divizije vratila iz Dalmacije i daje 20. IX bila na odmoru u Buniću. Ovo u celosti nije bilo tačno ali je obaveštenje bilo osnovano, jer je tu bio njen 2. bataljon, što pokazuje daje ustaška obaveštajna služba u ovome rejonu dobro radila (Zb. V-19, d. 239).

343) A VII, k. 796, br. reg. 38-6.

Prema izveštaju štaba 6. divizije od 25. septembra 1943. godine, 2. lička brigada je tada imala u stroju 867 boraca, od toga 864 Srba, 2 Hrvata i 1 Musliman.³⁴⁴

Ujutru, 25. septembra, 3. bataljon sa dve čete (druga i treća) osvanuo je u zasedi, pored puta sa zapadne strane, u rejonu Zuleševice (k. 1106). Oko 7 časova od Mazina, pored Škorića brda (k. 1064), naišlo je oko 50-60 nemačkih vojnika koji su zaposeli put bliže desnom krilu bataljona. Oko 9. časova naišla je kolona kamiona sa tri tenka, jedan u sredini a dva na začelju kolone. Kada je sredina kolone došla u visinu levog krila zasede otvorena je jaka, ali i kratkotrajna vatra. Bataljon je brzo bio primoran na povlačenje u šumu sa dva ranjena druga, izgubivši pri tom i jedan puškomitraljez.³⁴⁵

Toga dana 4. bataljon je takode osvanuo u zasedi kod zaseoka Bubalo u Lapčkim Koritima. Oko 12 časova naišla je kolona kamiona pod zaštitom unapred isturenih pobočnica. Na nju je otvorena vatra sa zapadnih padina Basače (tt. 967) i nakon oko pola časa puškaranja bataljon se povukao bez gubitaka. Istog dana je 1. bataljon delom snaga u zasedi, na putu Bruvno - Gračac ispod Vodene Glave (tt. 933), sačekao neprijateljsku kolonu i zapalio jedan kamion i ubio 4 konja pod zaprežnim kolima. Posle toga, u istom rejonu, ovaj bataljon je ponovo postavio zasedu i tom prilikom ubio 10 nemačkih vojnika, među njima jednog poručnika i jednog narednika. Tom prilikom zaplenjen je 1 puškomitraljez, 1 automot, 5 pušaka, 2 pištolja, 8 ručnih bombi i nešto ostale opreme.³⁴⁶

U toku 30. septembra jedna četa 1. bataljona sačekala je u zasedi, na putu Donji Lapac - Dnopolje, grupu od oko 30 neprijateljskih vojnika. Preciznom vatrom sa bliskog odstojanja ova grupa je potpuno uništena - »nijedan vojnik nije uspeo da umakne« piše u izveštaju. Usled brze intervencije iz Lapca četa se morala povući bez plena. Istog dana, oko 100 legionara iz Donjeg Lapca upalo je u selo Oravac radi pljačke. Međutim, sa Kuka (tt. 1172) se iznad sela spustio jedan vod 3. bataljona, pripucao na njih i proterao ih iz sela nazad u Lapac. Toga dana je i jedna četa 4. bataljona napala neprijateljsku kolonu na putu Donji Lapac - Nebljusi i naterala je da se povрати nazad.

Oko 15.30 časova 1. oktobra jedna četa 4. bataljona napala je vatrom, na putu Donji Lapac - Nebljusi, neprijateljski kamion pun vojnika. Jedan deo je pobijen a drugi se razbežao, ali četa se ipak povukla bez plena i bez gubitaka.

Ovako intenzivna borbena dejstva po komunikaciji, naročito iz rejona Kamensko, primorala su neprijatelja da tu nepovoljnu situaciju aktivnim dejstvima jačih snaga pokuša raščistiti ili bar učiniti snošljivom. Stoga je prikupio izvesne snage (procenjene na oko 1.500 vojnika sa 8 tenkova) sa kojim je 2. oktobra oko 5. časova počeo napad na naše snage u rejonu Kamensko u nameri da ih razbije i odbaci što dalje od komunikacije. Napad je poveo po tri konvergentna pravca, u tri napadne kolone: jednom kolonom je nastupao pravcem Donji Lapac - Dnopolje - Dnopoljski Trnovac - Malo Kamensko; drugom kolonom pravcem Lapčaka Korita - Kalinovača - Veliko Kamensko i trećom kolonom je nastupao pravcem selo Kruge - Veliko Kamensko.

U rejonu Kamensko pred neprijateljem se nalazio, usamljen i malobrojan, 4. bataljon 2. brigade. Da bi kontrolisao i koliko-toliko zatvorio brojne pravce i prilaze od Lapca, Kruga i Nebljusa u Kamensko, on je svoje skromne snage rastresao na velikom prostoru u manje delove. Njegovi osiguravajući predstražni delovi bili su na k. 1063 - k. 878 - Vitoroga (k. 1259), a manjim patrolama kontrolisao je puteve i staze koje vode u Kamensko. Ostatak snaga nalazio se na k. 1141 (Ćuma) i drugim važnim tačkama između Malog i Velikog Kamenskog. Leva

344) AVII, k. 419a, br. reg. 25/12, 47/2-11.

345) AVII, k. 801, br. reg. 14-6.

346) AVII, k. 801, br. reg. 15-6; k. 826a, br. reg. 9-21/18, 9-23/18.

neprijateljska kolona, preko Dnopoljskog Trnovca, upala je u Malo Kamensko, odbacila četu 4. bataljona sa Čume (k. 1141) i drugih položaja i popalila nekoliko kuća. Usled prodora ove kolone delovi koji su bili prema Kruzima i Nebljusima povukli su se na Paljevinu (k. 1227). Desna i srednja kolona izbile su u Donje Polje i zauzele Vitorogu (k. 1259, k. 1213) gde su zadržane. Oko 12 časova, prikupivši veći deo snaga, bataljon je jurišem izbacio neprijatelja iz Malog Kamenskog i odbacio ga nazad. Potom su ove snage rokirane ulevo, pa je bataljon prikupljenim snagama pokušavao da neprijatelja zbaci sa Vitoroga i iz Donjeg Polja. Ali, napad nije uspevao. Neprijatelja se nije moglo pomeriti sve dok se oko 17 časova nije povukao od kuda je i došao. U bataljonu je poginuo 1 borac, a zarobljen je jedan neprijateljski vojnik, zaplenjen 1 laki mitraljez, 1 pištolj i nešto municije.³⁴⁷

Ovo su bile uglavnom poslednje borbe 2. brigade na ovoj komunikaciji. Mada njeni jednomesečni naponi, izraženi u čestim i raznovrsnim akcijama na komunikaciji, nisu praćeni značajnijim materijalnim rezultatima kao ni ozbiljnijim sopstvenim žrtvama, ipak su oni u operativnom pogledu bili veoma značajni. Dezorganizacijom i otežavanjem saobraćaja neprijatelju je remećen, ne samo dotur i evakuacija, nego i manevar snagama i sredstvima, što gaje primoralo da za njeno obezbeđenje dovuče nove - legionarske snage. Narednih nekoliko dana brigada se još zadržala u ovome prostoru, a potom je pomerena na položaje oko Gospića. Jedan njen bataljon već se nalazio kod Gospića, gde je u rejonu Budak - Ostrvica obezbeđivao artiljeriju koja je podržavala 1. i 3. brigadu u napadima od 3. do 8. oktobra na neprijateljska uporišta oko Gospića.³⁴⁸

Iako je brigada tokom septembra u brojnim akcijama imala minimalne gubitke, njeno brojno stanje krajem septembra bilo je jako smanjeno. Ovo stoga što je mnogo najboljih, starih i iskusnih, boraca poslano za komandni kadar u 13. i 19. diviziju u kojima su, usled masovnog priliva novih boraca, stvarane nove brojno jake jedinice za koje tamo nije bilo kadrova. Samo 25. septembra iz 6. divizije u 13. diviziju upućeno je 200 starih boraca, dok je 19. septembra u 19. diviziju upućena grupa starešina od vodnika pa naviše. Takođe brojno jako narasli odred »Plavi Jadran« kompletno je popunjen komandnim kadrom iz 6. divizije. Pošto nema podataka po brigadama, valja pretpostaviti daje najmanje jedna trećina prekomandovanih iz 2. brigade, kao brojno najjače jedinice. Sve je to dovelo da su pojedine desetine u brigadi toliko opale da su imale po jednog do dva borca. Istina, manjak je brojno ubrzo nadoknađen ali borački kvalitet se više nije mogao nadoknaditi. Tih dana je iz 13. divizije u 6. diviziju stiglo 500 novomobilisanih boraca sa područja Istre i Hrvatskog primorja. Od ovih, pokretu odanih i privrženih ljudi, valjalo je tek stvarati borce. Mada su oni neko vreme, pre nego su raspoređeni po jedinicama, pri štabovima brigada držani na okupu radi najnužnije vojne i političke obuke, mnogi su se teško privikavali, a još teže podnosili surove uslove (veliki naponi, slaba ishrana, oštra klima i drugo) života i borbe, pa su brzo nalaksavali i iz stroja ispadali.³⁴⁹

c) Ponovo u borbama oko Gospića

Pošto su 1. i 3. lička brigada, u sadejstvu sa 1. brigadom 13. divizije, u vremenu od 3. do 7. oktobra, osvojili sva ustaška uporišta na pravcu Gospića od Karlobaga do Perušića, izuzev Bilaja, stekli su se uslovi za neposredan napad na

347) Zb. V-20, d. 72, 121, 190; k. 105b, br. reg. 8-1/4, 294/4.

348) Zb. V-19, d. 19; V-20, d. 74, 121, 190; k. 419, br. reg. 22/1-2; k. 802, br. reg. 2/4.

349) Zb. V-20, d. 4, 151; k. 420, br. reg. 12/3; k. 826a, br. reg. 9-21/18, film 4/350. Taman kada je sve ljudstvo razaslato pominjanim jedinicama štabu 6. divizije 5. oktobra naredeno je da 19. diviziji odmah stavi na raspolaganje 200 starih boraca koji imaju perspektivu za razvoj - za vodnike, komandire četa itd., a da će 19. divizija zauzvrat poslati njoj 400 novomobilisanih boraca iz severne Dalmacije (k. 106b, br. reg. 13-3). Nema dokumenata kako je ovo sprovedeno.

okruženi ustaški garnizon u Gospiću radi njegovog razbijanja i uništenja. Izgleda, da je još u pripremi i planiranju napada na spoljna uporišta oko Gospića, u štabu korpusa i Glavnom štabu Hrvatske, bilo izvesnih dilema u pogledu celishodnosti odlučnog neposrednog napada na gospički garnizon usled neizvesnih mogućnosti njegovog zauzimanja. Jedino u štabu 6. divizije nije bilo ovakvih dilema, bili su odlučno za napad i uvereni u uspeh. Podloga ovim tvrdnjama je izveštaj štaba divizije od 1. oktobra gde pored ostalog, piše: »Akcija na Gospić je najpoželjnija i politički za Liku najvažnija. Mislimo da se od akcije ne bi smjelo odustati.«³⁵⁰ Sudeći po kasnijem razvoju događaja ovo gledište je i prihvaćeno. Pogotovo što su napadi, početi 3. oktobra, na ustaške garnizone i uporišta doneli izrazito povoljne rezultate. U prva tri dana na prostoru Karlobag, Baške Oštarije, Brušane razbijene su, a većim delom i uništene, tri ustaško-domobranske bojne,³⁵¹ pa je već tada, svakako uz saglasnost viših štabova, štab 6. divizije rešio da za napad na grad Gospić privuče i 2. brigadu.

Pošto je neprijatelj iz svih obližnjih uporišta, osim Bilaja, izbačen i sateran u odbranu na ivicu grada (u žicu), štab 6. divizije naređuje 6. oktobra 2. brigadi da se odmah svim snagama prebaci na sektor Gospića i da od 3. ličke brigade preuzme deo fronta isključno V. Žitnik - Budački most - zaselak Kulica. Međutim, dok je brigada 8. oktobra pristigla u rejon Gospića na određeni deo fronta situacija se naglo izmenila i pogoršavala, tako daje neposredan napad na Gospić najpre privremeno odložen da bi ubrzo postao neizvodljiv. Toga dana pre podne štab divizije je saopštio potčinjnim da se, usled nemačke ofanzive kroz Primorje, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske »odlaže predviđena akcija na Gospić« i da se, zbog toga, 1. brigada 13. divizije hitno upućuje preko Karlobaga u Senj, a da 6. divizija svojim snagama prelazi na blokadu grada. Usled toga štab divizije menja dotadašnji raspored i planirane zadatke svojih jedinica.

Druga brigada je u ovako izmenjenoj situaciji dobila zadatak da sa dva bataljona u obruču oko okruženog Gospića, posedne i drži položaje na liniji: desno k. 545 (na r. Lici) - Budački most (kolski) - železnički most (k. 571) - zaselak Kulica - k. 663 (desna obala r. Jadova). Ostala dva bataljona odmah da uputi u Medak sa dvojakim zadatkom. U prvom slučaju, ako neprijatelj preduzme povlačenje iz Gospića trebalo je da mu, posedanjem k. 706 (Bogunica) - tt. 697 - k. 634 - 611, onemoguće izvlačenje prema Gračacu. U drugom slučaju ako neprijatelj otpočne nadiranje od Gračaca, gde je bila primećena izvesna koncentracija nemćakih trupa, trebalo je da spreče prodor neprijatelja u Gospić posedanjem linije Zir (tt. 852) - Bukova Glava (tt. 705) - Visoko brdo (k. 688) - Okić (k. 683). Stoga je trebalo odmah uspostaviti i imati pouzdanu vezu sa Samostalnim bataljonom divizije u Ričicama i sa komandama mesta Medak i Lovinac.³⁵²

Odmah, čim je primio zadatak, štab 2. brigade je u 14.15 časova, 8. oktobra, naredio 3. bataljonu da posedne položaje k. 545 do zaključno Budački most, s

350) Zb. V-20, d. 4.

351) Zb. V-20, d. 10, 68, 74, 121; k. 105b, br. reg. 8-1/4, 29-4/4. Zarobljeno je oko 250 vojnika, a oko 120 ustaša se predalo. Od 200 ustaša 19. ustaške bojne iz Karlobaga vratilo se u Gospić samo 12; od 2. bojne 15. pukovnije (ranije 2. lovačka bojna) sa Baških Oštarija vratilo se 10 oficira, 21 podoficir i 322 domobrana sa 1 mitraljezom; od 1. bojne 12. pukovnije vratilo se 5 oficira, 18 podoficira i 133 domobrana sa 1. mitraljezom, a od stožerne satnije ZAPOLI-a (štapske čete) vratila su se samo 3. domobrana. »Sva ostala momčad i teško naoružanje zarobljeno je od partizana, a jedan dio je izginuo u borbama« - izvestio je ZAPOLI, pa nastavlja da su ostaci ovih bojni jako stradali u borbi za Oteški most, Miljaču, Bogdanić, Krčmar i Debelo Brdo i da se sa njima »više ne može računati kao sa postrojbama sposobnim za borbu« i daje: »moralno stanje četa slabo. Mnogo je domobrana i nekoliko častnika prešlo odmetnicima« - izveštavao je ustaški pukovnik Čudina (AVII, k. 53, br. reg. 20/2-7).

352) AVII, br. reg. 796, br. reg. 11-1; k. 801, br. reg. 4-1/5. U blokadi Gospića 1. brigada je imala da drži Lički Novi (k. 565, k. 621) i Ostru (tt. 798), s tim da 1. bataljon ima u Divoselu u rezervi. Treća brigada je trebalo da drži Debelo Brdo - Bogdanić - Rasovaču - Miljaču i preko k. 571 i k. 572 vezu sa delovima 2. brigade kod k. 545 na r. Lici.

tim da u rejonu mosta ima jednu četvu ojačanu sa dva mitraljeza i da tu bude štab bataljona. Levo od njega 1. bataljon je imao da posedne položaje na liniji železnički most - Kulica - k. 663, s tim da posebnu pažnju posveti železničkom mostu, a na k. 663 da postavi jedan vod kao predstražu. U Medak su, noću 8/9. oktobra, upućeni 2. i 4. bataljon i sa njima, radi objedinjavanja dejstava, upućen je operativni oficir brigade Ljubomir Medić Brzica. Ovi bataljoni su do 7 časova 9. oktobra stigli u Medak i došli u vezu sa komandom mesta.³⁵³¹

Čim su stigli u Medak, operativni oficir brigade je odmah telefonom razgovarao sa komandom mesta Lovinac i sa komandantom 19. divizije Milanom Kuprešaninom koji se tu nalazio. Saopšteno mu je da nikakvi pokreti neprijateljskih trupa otuda nisu primećeni. Imajući to u vidu, tek oko 10. časova iz Metka prema Raduču upućen je 2. bataljon, sa zadatkom da posedne Visoko brdo (k. 688) i druge položaje pomenute na toj liniji. Oko 11.30 bataljon je glavninom u koloni izbio kod Visokog brda i k. 644, a njegova čelna patrola susrela se u tome trenutku neočekivano sa neprijateljskom motorizovanom kolonom kod crkve u selu Raduč. Bio je to nemački oklopni puk 114. lovačke divizije koji je upućen u pomoć opkoljenom i ugroženom ustaškom garnizonu u Gospiću. Patrola se brzo sklonila sa puta i pripucala, ali neprijatelj se na to nije obazirao, produžio je istim tempom i zatekao 2. bataljon u koloni na maršu. Iznenadeni bataljon se brzo sklonio sa puta, nastojeći da se uz padine okolnih brda što brže izvuču iz nepovoljne situacije na položaje pogodne za borbu. Bio je primećen, pa su ga čelni tenkovi i oklopni automobili neprijatelja iz hoda zasipali jakim ali kratkom vatrom. Osim mestimičnog odgovaranja vatrom do ozbiljnijeg otpora i borbe sa neprijateljem nije došlo. Zbog toga se kolona nije ni zaustavljala već je istom brzinom produžila u Medak, pa je i 4. bataljon sa komorom 2. bataljona bio potpuno iznenaden, pošto kurir odmah upućen iz 2. bataljona da ih obavesti, nije mogao na vreme stići. Usled magle 4. bataljonu nisu pomogli ni njegovi delovi istureni na obližnje kote. Kolona je u Metku zastala oko 15 minuta, gađajući iz tenkova delove koji su pružali otpor i one koje su primećivali u izvlačenju, a potom je produžila u Gospić. Oba bataljona su se potom prikupila u selu Počitelj, uz gubitke od 4 poginula i 7 ranjenih drugova, izgubivši pri tom gotovo celu komoru. Izgubljena su troja zaprežna kola i u njima, pored ostalog, 1 mitraljez, 1 puškomitraljez i 2 laka minobacača sa 75 mina, 18 pušaka, 13 ručnih bombi i oko 6.000 metaka. Izgubljena je 1 poljska kuhinja, 4 para teglećih konja, 10 tovarnih konja, arhiva 2. bataljona sa štambiljima i dve pišalice mašine, dok su dvoja kola sa arhivom 4. bataljona zapaljena. Mada su ovi bataljoni pružali mestimičan kratak i neorganizovan otpor, neprijatelj je imao 15 mrtvih i neutvrđeno ranjenih.³⁵⁴¹

Nemački oklopni puk je ušao u Gospić oko 15.30 časova. Ubrzo potom, jednu grupu od nekoliko vozila (tenkova i oklopnih automobila) sa pešadijom uputio je putem prema selu Budaku. Kod Budačkog mosta na reci Lici potpali su pod preciznu streljačku i protivtenkovsku vatru 3. bataljna 2. brigade. Pošto im je jedan tenk uništen a jedna se kola nisu mogla okrenuti pa su ih morali napustiti Nemci su se povukli nazad u grad. Pri tom su im 2 vojnika poginula, a 1 oficir i nekoliko vojnika je ranjeno. Nešto kasnije, po padu mraka, ustaški tenkovi su izvukli nemački napušteni tenk. Pri ulasku Nemaca naša artiljerija je jakim vatrom tukla grad i tom prilikom je poginuo zapovednik Operativnog područja Lika, pukovnik Mirko Zgaga, a njegov načelnik štaba je ranjen. Pored njih su 4 domobrana poginula a 1 je ranjen. Sutradan, 10. oktobra, neprijatelj je u dva navrata pokušavao da iz Bilaja prodre prema Barletima i Ostrvici, ali gaje oba puta 1. bataljon naterao na povlačenje. Istovremeno je snagama oko jedne čete

353) AVII, k. 801, br. reg. 4-2/5.

354) Zb. V-20, d. 87, 164, 190, 213; k. 420, br. reg. 55/1-12; k. 796, br. reg. 26-3.

pokušavao napad prema železničkom mostu. Ovde gaje 3. bataljon preciznom vatrom bez napora odbacio nazad.³⁵⁵⁾

Prodorom nemačkog oklopnog puka u Gospić namere i planovi za njegovo osvajanje, ukoliko su uopšte i bili realni, postali su za dogledno vreme neosnovani i neizvodljivi, pa je i držanje cele divizije u blokadi grada postalo necelishodno. Usled togaje najpre 1. brigada povučena iz blokade i upućena da dejstvuje na komunikaciji Bihać - Donji Lapac - Gračac. Nakon tri dana boravka u garnizonu nemački oklopni puk je 12. oktobra napustio Gospić u pravcu Gračaca. Već sutradan su jači delovi 1. i 4. bataljona zauzeli Bilaj čime je obruč oo grada bio zatvoren i čvrsto stegnut. No, zbog nastupanja nemačkih snaga kroz Primorje i Gorski kotar, situacija se i dalje pogoršavla, pa je i 3. brigada 15. oktobra od Gospića morala biti upućena prema Otočcu i Senju. Time se blokada veoma jakog ustaškog garnizona, od preko 6.000 vojnika,³⁵⁶⁾ svela na samu 2. brigadu od svega oko 900 boraca, dakle više nego 6:1 u korist neprijatelja.

Ovako bitno izmenjenoj situaciji morao se prilagoditi i raspored brigade, što je učinjeno odmah 15. oktobra. U rejon Smiljana postavljen je 1. bataljon, s tim da jednom četom drži položaje u Ličkom Novom (k. 565, k. 621) i na Oštri (tt. 788), a ostalim snagama da zatvori pravce kroz Smiljan i prema Pazarištu. Na reci Lici, u rejonu V. Žitnik da održava vezu sa 2. i 3. bataljonom. Levo od njega, od reke Like (k. 545) preko k. 568 i Budačkog mosta do k. 551 položaje je poseo 2. bataljon, pošto je smenio 3. bataljon koji je povučen u rezervu. Bilaj i mostove na reci Lici u tome rejonu preuzeo je 4. bataljon sa jednom četom, a ostalim snagama zatvarao je i kontrolisao prostor prema Ostrvici i k. 551 gde je trebalo da održava vezu sa 2. bataljonom. U selu Mušauku, u brigadnoj rezervi zadržan je 3. bataljon sa zadatkom da patrolama kontroliše prostor do Velikog Žitnika i k. 545. Štab brigade (komandno mesto) smestio se u selu Vukšiću.

Narednih desetak dana pošto ih je napustio nemački puk, a i u dotadašnjim ispadima nije imao uspeha, neprijatelj se uglavnom držao mirno i pasivno. Cim je saznao da su snage oko Gospića jako smanjene postao je smeliji i preduzimljiviji u akcijama, nastojeći da ograničenim ispadima u vidu nasilnog izviđanja što više olabavi obruč i blokadu oko grada. Istina, on je tokom 15. oktobra učinio dva ispada, jedan prema Smiljanu a jedan prema Bilaju. Oba su bez poteškoća suzbili i odbacili delovi 1. i 4. bataljona. Potom je 20. oktobra oko 16 časova, snagama oko jedne satnije, napravio ispad prema Bilaju i došao u sukob sa delovima 4. bataljona oko mosta na reci Lici. Nakon oko jednog časa međusobnog pripucavanja neprijateljski delovi su se povukli. Sutradan, 21. oktobra, upućena je kompletna 34. ustaška bojna preko Smiljanskog polja u nasilno izviđanje pre-

355) Zb. V-20, d. 87, 208, 210, 214; k. 53, br. reg. 20/2-9; k. 420, br. reg. 55/1-12.

356) AVII, k. 53, br. reg. 20/2-9, 22/2-18; k. 107b, br. reg. 20-2, 33-1. U isto vreme ZAPOLI je u okruženom Gospiću imao oko 5.700 vojnika, 95 oficira, 549 podoficira - svega oko 6.300 ljudi, naoružanih sa: oko 5.120 pušaka, 168 puškomitraljeza, 40 mitraljeza, 45 minobacača (najviše lakih), 3 protivtenkovska topa, 11 topova i 12 tenkova. Glavna snaga je bio ustaški 4. stajaći djelatni združ pod komandom ustaškog dopukovnika Delka Bogdanića, sa svojih pet ustaških bojni: 9. bojna sa 674 vojnika, 19. bojna u Karlobagu imala je 146 vojnika, 31. bojna sa 663 vojnika, 32. bojna sa 700 vojnika, 34. bojna sa 798 vojnika. Osim njih tu su bili: 2. bojna 15. pješačke pukovnije (ovo je ranije često pominjana 2. lovačka bojna) sa 615 vojnika, 1. bojna 12. pješačke pukovnije koja je posle poraza 3. oktobra na Baškim Oštarijama imala samo 350 vojnika, pa je ubrzo rasformirana (k. 118a, br. reg. 4/5); Odbrambena bojna - obrazovala je stalnu posadu u utvrđenjima, formirana krajem aprila od 600 ljudi a sada je imala 977 ljudi. Pored ovih, bilo je tu manjih jedinica - do satnije. Očigledno, bila je to brojno moćna grupacija pod komandom ustaškog pukovnika Zorka Čudine, koji je zamenio poginulog Zgagu (on je zamenio pukovnika Gustovića 19. jula). I pored neuporedive nadmoćnosti ustaše su se držale dosta neinicijativno. Pukovnik Čudina se pravdao da je »stanje streljiva tako slabo, da se ne može niti misliti na poduzimanje kakvog podhvata«. Biće pre da je po sredi bilo slabo moralno stanje i nepouzdanost u sopstvene trupe. Uostalom, čim su ih Nemci uzeli pod komandu i u Gospić smestili svoj bataljon oko 1. novembra postali su mnogo preduzimljiviji i agresivniji. Ovo i stoga što su saznali da su jed. 6. div. zamenjene jed. 13. div. koje po njima »ne predstavlja ni iz daleka neku jaku borbenu postroju«.

ma Pazarištu. Kako je prostor oko Velikog Žitnika bio međuprostor, povremeno kontrolisan patrolama 1. i 2. bataljona, ona je bez otpora i neprimjećena prošla do Pazarišta i uveče se istim putem vratila u garnizon.³⁵⁷

Ujutru, 22. oktobra, 4. bataljon se nalazio u rasporedu: 1. četa je držala željeznički most (k. 571, sastavci Like i Jadove) pa udesno do k. 551, gde je imala vezu sa 3. bataljonom; 2. četa u Bilaju imala je jedan vod kod crkve, jedan na željezničkom mostu i k. 638 iznad njega, a jednim je držala kolski most na r. Lici, između Bilaja i Bilajskog Novog Sela. Ostale dve čete (3. i 4. mitraljeska) bile su u rezervi štaba bataljona u selu Ostrvici. Oko 7 časova delovi 2. bojne 15. pukovnije (ranije 2. lovačka bojna) ojačani vodom tenkova pokušali su da zauzmu most i prodru u Bilaj. Još u mastupanju kod k. 582 potpali su pod jaku mitraljesku vatru 2. čete 4. bataljona iz Bilaja. Uz podršku tenkova doprli su do prelaza na Lici kod porušenog mosta, i pošto nisu uspeli da ga pređu u suton su se povukli nazad. Takođe, toga dana u ranim jutarnjim časovima, jedan vod 1. čete je prešao željeznički most na sastavcima, privukao se do žice i uznemiravao neprijatelja. Bataljon nije imao gubitaka.³⁵⁸

U rejonu Smiljana, 22. oktobra ujutru, 1. bataljon je imao raspored: 3. četa je jednim vodom držala Oštru (tt. 798), Jednim Busiju, a jednim Lički Novi (k. 621, k. 565); 1. četa je sa dva voda držala Miljaču (k. 617), a jednim svojim i jednim pridotim iz 2. čete držala je Bogdanić (k. 654); 2. četa bez voda bila je na Rasovači (k. 620). U sastavu ove dve čete bila su i tri mitraljeza, a dva su zadržana u rezervi štaba bataljona. Toga dana rano izjutra, na inicijativu političkih radnika sa terena i Opštinskog narodnooslobodilačkog odbora Smiljana, upućena je 1. četa u selo Bužim da razoruža 15 ustaša i oko 20 civila, koji su danju boravili u šumi a noću po svojim kućama. Četa je opkolila i pretresla selo, ali nikoga nisu uhvatili. U saglasnosti sa članovima opštinskog odbora pokupljeno je nešto stoke što je zatečeno. Kada je stoka poterana, oni su iz šume počeli dovikivati: ostavite nam stoku, dajemo puške. Poziv na predaju su odbili, pa su im žene otišle u šumu i donele 16 pušaka i oko 600 metaka. Četa se potom vratila u sastav bataljona i zadržana je u rezervi.³⁵⁹

I tako, posle višednevnih ispitivanja protivničkih snaga oko Gospića, ne samo nasilnim izviđanjima nego i pomoću obaveštajne službe, ustaški pukovnik Čudina osmelio se da preduzme ambicioznija dejstva radi kidanja obruča i odbacivanja protivnika, bar na izvesnim mestima, što dalje od grada. Ujutro 23. oktobra, na frontu Smiljan - Lički Novi, na usamljeni i razvučeni 1. bataljon - od oko 250 boraca, napad su povele 9. i 31. ustaška bojna (oko 1.330 vojnika) ojačane i podržane 3. satnijom tenkova poglavnikovog tjelesnog združenja, baterijom brdskih topova 65 mm i vodom topova 75 mm. Osim toga, istovremeno je upućena 34. bojna (798 vojnika) prema V. Žitniku radi zaštite desnog boka i sadejstva snagama u napadu. Uz to, napad je počeo u 6. časova po gustoj magli što je, neuporedivo nadmoćnijem napadaču, omogućilo da postigne iznenađenje. Na položajima Oštra - Lički Novi iznenađena 3. četa 1. bataljona pružila je slab otpor 9. ustaškoj bojni ojačanoj vodom tenkova. Ona se ipak po delovima i uredno izvukla u Divoselo - posela i držala Klisu (k. 560), a neprijatelj je do 10 časova potpuno ovladao pomenutim položajima. Na položajima Debelo Brdo - Bogdanić 31. ustaška bojna, sa ostatkom 3. tenkovske satnije, savladala je i odbacila iznenađenu 2. četvu 1. bataljona prema Krčmaru, koji je naknadno zauzela. Čim je počeo napad štab bataljona je na Krčmar izbacio 1. četvu iz rezerve da štiti i prihvati 2. četvu i ostale delove u izvlačenju. Kada je, osim 31. ustaške bojne s fronta, bočno na Miljaču (k. 617) iz Smiljanskog polja izbila 34. ustaška bojna, bataljon se

357) Zb. V-20, d. 140, 166, 190, 214; k. 53, br. reg. 20/2-9; k. 424b, br. reg. 33/5; k. 796, br. reg. 34-1/3; k. 801, br. reg. 16-5.

358) Zb. V-20, d. 132, 166, 190; k. 53, br. reg. 20/2-11; k. 424b, br. reg. 33/5.

359) Zb. V-20, d. 160, 190; k. 424, br. reg. 33/5.

padinama Velebita preko sela Trnovca povukao prema Rizvanuši i Divoselu gde se već nalazila 3. četa. Zauzete položaje neprijatelj je zadržao u svojim rukama. Gubici su obostrano bili minimalni: 1. bataljon je imao i mrtvog i 1 ranjenog, a neprijatelj 1 mrtvog i 2 ranjena, što ne odražava žestinu borbe. Međutim, sudeći po količini municije koju je neprijatelj sručio na 1. bataljon, njegov udar je bio zaista žestok. Da bi savladao mestimični otpor razbacanih i malih, međusobno nepovezanih a uz to i iznenađenih delova 1. bataljona neprijatelj je utrošio: 40.000 metaka 7,9 mm, 40 granata za haubicu 100 mm, 30 granata za top 75 mm, 100 granata za brdski top 65 mm, 180 mina za minobacač, 300 ručnih bombi i 420 signalnih metaka. Pošto se povukao u rejon Divosela, gde je ostao narednih dana, 1. bataljon je već 24. oktobra u veče izvršio jači demonstrativni napad na delove 2. bojne 15. pješačke pukovnije u rejonu železničke stanice Gospić.³⁶⁰

Pošto je 25. oktobra odbacio jače delove 2. bojne 15. pukovnije, upućene u nasilno izviđanje prema Bilaju, 4. bataljon je ove položaje predao 2. bataljonu 26. oktobra oko podne, a on je upućen u Velebit na četnike. Prema dobijenim podacima, u rejonu crkve Sv. Ivana (k. 1017) jugozapadno od Metka u Velebitu, boravila je grupa od 40 četnika i 6 oficira pa je 4. bataljonu, ojačanom četom 2. ličkog područja, postavljen zadatak da ih pohvata i uništi. Bataljon je 27. oktobra ujutro pretresao određeni rejon, ali bez uspeha. Na položajima u Bilaju nalazio se 2. bataljon bez jedne čete koja je držala položaje Veliki Zitnik - k. 568, potčinjena štabu 3. bataljona. Desnom obalom reke Like isključno k. 568, pa preko Budačkog (kolskog) i železničkog mosta (k. 571), bio je raspoređen 3. bataljon. U rejonu Divoselo - Rizvanuša i dalje se nalazio 1. bataljon, odakle je 26. oktobra u 4. časa izvršio jači demonstrativni napad na delove 9. ustaške bojne u Ličkom Novom.³⁶¹

I neprijatelj, od kako je izašao iz tesnog taktičkog okruženja i dospao do padina Velebita, postaje mnogo aktivniji. Istovremeno sa pomenutim ispadom prema Bilaju, 25. oktobra je jedna satnija 34. ustaške bojne iz Smiljana bez otpora zauzela Oteš (k. 745) i na njenu se zadržala narednog dana. Sutradan su, takođe, iz ove bojne dve satnije upućene prema Velikom Žitniku, odakle su bez mnogo napora odbacile četvu 2. bataljona. U daljem prodiranju, pred zaseokom Butkovići, naišle su na odlučan otpor ove čete te su se pred veće povukle prema Smiljanu. Istovremeno, i u istom pravcu povukla se i satnija sa Oteša. Narednih dana sve do 31. oktobra nije bio značajnijih sukoba, osim povremenih jačih čarivanja naročito oko Budačkog mosta između 3. bataljona i 32. ustaške bojne.³⁶²

Oko 6. časova 1. novembra jake ustaške snage podržane tenkovima i artiljerijom³⁶³, napale su delove 2. bataljona kod prelaza na reci Lici i do 6.30 prešle su Liku i zauzele Bilaj, odbacivši 2. bataljon prema Barletima i Vrepcu i produžile glavninom prema Metku. One su imale zadatak da otvore i obezbede put nemačkom 661. rezervnom (dopunskom) bataljonu koji je iz Gračaca pratio auto-kolonu sa borbenim potrebama za gospićki garnizon. Kada su južno od Ribnika susreli nemačku kolonu obezbeđivali su je kroz Ribnik i Bilaj, vrativši se sa njom ka Gospiću. Međutim, improvizovani most na r. Lici kod k. 563 slomio se pod nemačkim tenkom i kolonaje stala na desnoj obali reke, gde su sve te snage prenoćile. Tokom noći most je popravljen i sutradan oko 8. časova sve te nemačke i ustaške snage stigle su u Gospić, da bi se auto-kolona, bez nemačkog bataljona, u pratnji ustaških snaga već u 13. časova uputila nazad u Gračac.³⁶⁴

360) Zb. V-20, d. 160, 190, 230, 232; k. 53, br. reg. 20/2-12; k. 424b, br. reg. 33/5; k. 796, br. reg. 39-3; k. 799, br. reg. 17-2.

361) AVII, k. 53, br. reg. 20/2-13; k. 801, br. reg. 6-1/5.

362) AVII, k. 53, br. reg. 20/2-13; k. 801, br. reg. 6-1/5.

363) Sastava: 31. ustaška bojna, 34. ustaška bojna (bez dve satnije), dve satnije 2. bojne 15. pukovnije, 3. tenkovska satn. i brdska baterija 65 mm.

364) Zb. V-21, d. 7,172; k. 53, br. reg. 22/2. Kolona sa materijalom za Gospić krenula je iz Bihaća 21. oktobra a na odredište je stigla 1. novembra.

Budno prateći situaciju štab 2. brigade je pravilno ocenio da će se nemačka auto-kolona ubrzo vratiti nazad prema Gračacu. Stoga je odmah, 1. oktobra, po uputstvima štaba divizije, preduzeo mere da je na pogodnom mestu sačeka i napadne. Iz Bilaja je odbačeni 2. bataljon grupisan desnom obalom r. Jadove na liniji k. 640 - k. 583, prema nemačko-ustaškim snagama u Bilaju, da zatvori pravce prema Barletima i Vrepcu. Položaje u Ostrvici do k. 663, koje je dotle držala jedna četa 2. bataljona, preuzeo je Lički partizanski odred.³⁶⁵ Prvi bataljon je i dalje kontrolisao rejon Brušane - Rizvanuša - Divoselo (Klisa), a 3. i 4. bataljona su prikupljeni i, sa operativnim oficirom brigade Ljubomirom Medićem Brzicom i obaveštajnim oficirom Jovom Kovačem, upućeni na položaje između Metka i Raduča da dejstvuju po neprijateljevim kolonam na komunikaciji.

Bataljoni su noću 1/2. oktobra stigli u određeni rejon i osvanuli u predviđenom rasporedu. Treći bataljon je jednom četom poseo jugozapadne padine Šušnjariće (k. 692), jednom četom k. 630 i Rastik jednim njenim vodom, jednom četom je posednuto Visoko brdo (k. 688) tako da se levim krilom ona naslanjala na četnu na k. 630. Mitralski 4. čete i mali bacači dodeljeni su pomenutim četama. Četvrti bataljon je postavio jednu četnu na k. 685, jednu na k. 625 i k. 622 istočno od crkve u selu Raduč, a jednu četnu je imao na Bukovoj Glavi (tt. 705) - k. 634. Mitralski 4. čete i mali minobacači bili su podeljeni po četama, a dva brigadna minobacača 81 mm bili su plasirani na Okić (k. 683). Četiri nagazne protivtenkovske mine postavljene su na putu u visini k. 640, što pokazuje da je sve bilo orijentisano na doček kolone iz Gospića.

Pošto je nemački 661. rezervni bataljon ostao u Gospiću, u pratnju nemačke transportne auto-kolone upućene su jake ustaške snage (sastava uglavnom kao i prethodnog dana) daje osiguravaju i prate do Metka, a dalje je imala da produži pod zaštitom tenkova i oklopno-izviđačkih automobila u njenom sastavu. Dostigavši Medak, ustaške snage su se po planu zaustavile na kotama južno od Metka, a nemačka kolona je produžila prema Raduču. Prolazeći putem zasedu po gustoj magli nisu primetili sve dok čelni oklopni automobil nije izbio u visinu k. 688 kada je po koloni otvorena vatra. Uprkos planu da se vatra otvara kada čelno vozilo naiđe na mine, oficir iz štaba 3. bataljona kod protivtenkovske puške na k. 688, možda u zabuni zbog guste magle, naredio je nišandžiji da gađa čelno vozilo čim je pred njega naišlo. Odmah je usledila paklena vatra po delu kolone koji je upao u zasedu. Čelno vozilo je dalo gas i, preko mina koje nisu eksplodirale, odjurilo pravo u Gračac, a ostala vozila su stala naletajući i sudarajući se međusobno u potpunoj pometnji. Ustaške snage od Metka odmah su pohitale u pomoć. Evo kako je to opisano u bojnoj relaciji ZAPOLI-a: »Kod prvih pucnjeva, u samovoznoj koloni nastao je metež. Pojedina vozila počela su se okretati za povratak u Gospić, dok su ostala htjela produžiti. Napravila se je zbrka u kojoj se nije znalo tko pije, a tko plaća. Jedna njemačka oklopna kola koja su osiguravala preselicu (kolonu-D.O.), produžila su i stigla u Gračac još istog dana, dok su druga oklopna kola pošla nazad u Gospić. Samo osobnom zalaganju zapovjednika 4. stajaćeg djelatnog zdruga, dopukovniku Bogdanić Delku, ima se zahvaliti, što je u koloni uspostavljen red i samovozi bez velikih gubitaka vraćeni su u Gospić«. U pomoć je najpre stigla 31. ustaška bojna sa tenkovima i na k. 630 i Rastiku ugrozila levi bok 3. bataljona, odnosno cele zasede, tako da su se bataljoni morali povući, što je omogućilo da se kolona sredi i vrati u Gospić. Nemci su imali 5 poginulih, a 1 oficir i 15 vojnika je ranjeno. Naši bataljoni su imali 1 mrtvog i 9 ranjenih boraca.³⁶⁶ Zbog nepoštovanja utvrđenog plana i brzopletog

³⁶⁵ Ovaj odred je formiran 24. okt. pošto je svaka brigada 6. div. poslala u njega po 50 boraca i 10-15 starešina.

³⁶⁶ Zb. V-21, d. 7,35, 172, 173, 174; k. 53, br. reg. 22/2-7. Interesantno je kazati daje Glavni stožer, u svom redovnom ratnom izveštaju saopštio da su ovde poginula 64 nemačka vojnika, što mnogo odudara od navedenog podatka iz bojne relacije ZAPOLI-a.

i preranog otvaranja vatre ceo 4. bataljon je ostao van borbe, pa usled toga, i neprijateljska kolona nije zahvaćena vatrom po celoj dubini, tako da nisu postignuti očekivani i realno mogući rezultati. Valja imati u vidu da pri svemu tome gusta magla svakako nije ostala bez uticaja.

Nakon povlačenja sa komunikacije 3. bataljon je povučen u sastav brigade, a 4. bataljon je prikupljen i zadržan pod Žirom (tt. 852). Odavde je 3. novembra uveče ponovo vraćen u zasedu na komunikaciju, gde je osvanuo u sledećem rasporedu: jednom četom, ojačanom protivtenkovskom puškom, malim minobacačem i mitraljezom, poseo je k. 640, k. 625 do iznad crkve u Raduču; jednom četom je na k. 685, k. 785, k. 764 osiguravao bok od Metka; jedan vod treće čete postavljen je na Bukovu Glavu (tt. 705), a četa bez voda je zadržana u rezervi bataljona. Vrativši se u Gospić nemačka kolona je u njemu predanila i 4. novembra se, pod jakom pratnjom, ponovo uputila prema Gračacu. Pratnju i obezbeđenje do Papuče vršile su ustaše snage (31. ustaška bojna, 34. ustaška bojna - bez dve satnije, 3. sat tenkova i vod brdskih topova 65 mm), a dalje obezbeđenje su preuzimali nemački tenkovi i tri oklopno-izviđačka automobila i jedna četa od 120 nemačkih vojnika, pridata koloni za ovu priliku. Glavnina kolone, osigurana pobočnicama, stigla je do Raduča oko 13. časova. Čim je prednji deo glavnine ušao u zasedu oko 13.15 otvorena je po njoj vatra iz svih sredstava. Njeni osiguravajući delovi odmah su prihvatili i aktivno stupili u borbu, omogućivši većem delu kolone pokret bez zadržavanja. Potom je iz zasede usledila sasređena vatra na zadnji deo kolone koji je zaustavljen i odsečen, ali se pod zaštitom osiguranja uspeła povratiti u Gospić. Bataljon je imao 2 lakše ranjena borca. Nemci su imali 6 ranjenih vojnika iz osiguranja, a ustaše 1 mrtvog i 1 ranjenog.³⁶⁷⁾

Bile su to uglavnom poslednje borbe 2. ličke brigade, ne samo oko Gospića nego i u zavičajnoj Lici. Prepustivši položaje jedinicama 13. divizije i Ličkom partizanskom odredu, brigada se 6. novembra do podne sa prostora Gospića uputila u rejon prikupljanja Komić - Poljice - Paklarić, odakle je nakon dva dana odmarševala u Bosnu. Prolazeći 6. novembra u suton kroz sela ispod Ličkog sredogorja (Mogorić i druga) iznad njih je, po stranama i čukama, gorelo mnoštvo vatri u čast sutrašnjeg 7. novembra - Dana oktobarske revolucije. Prizor je bio impresivan, tim više što se svuda orila pesma, a u vatrama su povremeno praskale neeksplozirane bombe i granate koje je neprijatelj neštedimice sejao po ovim selima.

Pripreme za marš u Bosnu sprovedene su planski i sistematski od 20. oktobra u najvećoj tajnosti. Ozbiljnu poteškoću činilo je prikupljanje dovoljnog broja tovarnih konja, naročito samara, da bi se komore sa zaprežnih kola prebacile na tovarna grla. Tako su na primer, 7. oktobra, uveče uoči polaska dobijem samari iz 7. divizije za brdske topove posredstvom Glavnog štaba Hrvatske i štaba korpusa. Isto tako, valjalo je prikupiti odsutno ljudstvo, pribaviti toplu odeću i obuću i obaviti druge neophodne poslove, čuvajući planirani marš u potpunoj tajnosti. Razume se, pred polazak u Bosnu, neophodno je bilo pripremiti borce za novu situaciju i zadatke, ne otkrivajući planiran marš pre vremena. Politički rad u jedinicama trebalo je intenzivirati i na pogodan način sadržajno prilagoditi predstojećem zadatku i situaciji. Stoga je težište političkog delovanja usmereno na razvijanje svesti i spremnosti boraca i jedinica da krenu na izvršavanje borbenih zadataka u bilo kom kraju Jugoslavije. U tome pogledu među prekaljenim borcima, čija je predanost oslobodilačkoj borbi bila dokazana, zaista nije bilo ozbiljnih poteškoća, oni su te činjenice bili duboko svesni. Međutim, valjalo je očekivati poteškoće među novomobilisanim borcima iz Primorja, koji ni svoj dolazak u Liku nisu primali sa razumevanjem. Ali i to je uspešno prebrođeno, pa su pripreme marša na vreme i dobro obavljene. Brigada se u rejonu

367) Zb. V-21, d. 35, 175, 53; br. reg. 22/2-7.

Komić - Poljice - Paklarić zadržala kratko, toliko da se jedinice okupe, srede i malo odmire za dugi marš koji im je predstojao.

Zbog prekomandovanja velikog broja iskusnih i najboljih boraca za starešine u primorske i dalmatinske jedinice, brigada je brojno jako opala. Međutim, pripremajući se za marš ona je pristiglim Primorcima i Dalmatincima, svojim borcima oporavljenim od rana i bolesti, kao i delom ljudstva iz rasformiranih bataljona »Matija Gubec« i Samostalnog bataljona divizije, popunjena do njenog uobičajenog brojnog stanja. U sastavu je imala četiri bataljona svaki od po četiri čete (tri pešadijske i jednu mitraljesku), četvu za vezu, prateću četvu i komoru. Prema izveštaju štaba 6. divizije od 30. oktobra 1943. brojno stanje, nacionalni i socijalni sastav 2. ličke brigade izgledao je ovako:

- po spisku je imala 1.282 muškarca i 112 žena, u rashodu 314 muškaraca i 30 žena, u stroju 968 muškaraca i 82 žene, naoružnih sa oko 800 pušaka, 18 mitraljeza, 68 puškomitraljeza, 8 lakih minobacača i dr;

- po nacionalnoj pripadnosti od 1.050 boraca u stroju, bilo je 905 Srba, 140 Hrvata, 1 Musliman i 4 Rusa. Među njima je bilo 50 članova KPJ, 27 kandidata za članove Partije i 302 člana SKOJ-a. Ako se ovaj podatak uporedi sa podatkom iz prethodnih meseci lako je zapaziti koliko je komunista otišlo u prekomandu iz brigade u druge jedinice; takođe, dolaskom novomobilisanih boraca iz Primorja i severne Dalmacije naglo je porastao broj Hrvata boraca u brigadi;

- po socijalnom sastavu, od navedenog broja, bila oje 40 radnika, 894 seljaka, 58 zanatlija, 17 nameštenika, 21 vojnopolicijsko lice i 20 intelektualaca.³⁶⁸

Uoči polaska u Bosnu, štab brigade i štabovi bataljona bili su u sledećem sastavu:

- štab brigade: Dušan Dotlić, komandant; Branko Damjanović, politički komesar; Ljubomir Medić Brzica, zamenik komandanta; Nikola Pejnović, zamenik političkog komesara; Ilija Palija, operativni oficir; Jovo Kovač, obaveštajni oficir i Nikola Radaković, intendant;

- štab 1. bataljona »Stojan Matić«: Milan Tankosić, komandant; Ilija Milošević, politički komesar; Mirko Medić zamenik komandanta; Mile Priča, zamenik političkog komesara i Milan Vukmirović, operativni oficir;

- štab 2. bataljona »Ognjen Priča«: Dane Ugarković, komandant; Bogdan Čuić, politički komesar; Tanasije Smiljanić, zamenik komandanta; Dane Dako Barać, varšilac dužnosti zamenika političkog komesara;

- štab 3. bataljona »Mićo Radaković«: Duka Sladić, komandant; Jovan Grković, politički komesar; Milan Drakulić, zamenik komandanta; Mile Banić, zamenik političkog komesara; Milan Barać, operativni oficir;

- štab 4. bataljona »Staniša Opsenica«: Mićo Obradović, komandant; Iso Lovrić, politički komesar; Đorđe Orlović, zamenik komandanta; Jovo Hinić zamenik, političkog komesara; Dušan Majstorović, operativni oficir.³⁶⁹

368) Zb. V-20, d. 4, 151; k. 106, br. reg. 31-1/2; k. 106b, br. reg. 13-3; k. 109a, br. reg. 40-3; k. 419a, br. reg. 25/12,47/2-11; k. 420, br. reg. 47/1-4, 41/1-10, 29/1-10; k. 424, reg. br. 28-10; 424a, br. reg. 43-3; k. 425/1, br. reg. 10-25; k. 425a, br. reg. 7-1/6; k. 796, br. reg. 53-3, 40-3, 41-3; k. 826a, br. reg. 9-21/18.

369) A VII, k. 105b, br. reg. 6-2; k. 420, br. reg. 12-3; k. 425, br. reg. 9-2.